

Készülőben az uniós jog klasszikusai: módszertani megjegyzések az Európai Bíróság *grands arrêts*-jeiről

Antoine Vauchez

Az uniós jog nagyrészt számos bírósági történet története. Aligha képzelhető el olyan osztály, szeminárium, nem is beszélve tankönyvről az uniós jogban, amely ne támaszkodna széles körben azon esetek meglehetősen stabil listájára, amelyek állítólag ezt a joganyagot korlátozott számú alapvető konstitutív elvvel rendelkező autonóm diszciplínává alakították.¹ Az EB mérföldkönek számító határozatainak panteonját alkotó ügyek sora egy olyan Bíróság, az Európai Bíróság (EB) sikertörténetének tűnik, amely fokozatosan biztosította az uniós jog feletti immár szilárdan megalapozott hatáskörét. És mégis, több évtizednyi exegézis után még mindig meglepően keveset tudunk ezekről a *grands arrêts*-ekről, amelyek "formálták" az általunk ismert uniós jogot. Az összegzésükre, összesítésükre, indexelésükre és rendezésükre irányuló folyamatos erőfeszítések eredményeként Európa alapító döntései meglehetősen leegyszerűsített elvrendszerre váltak: *Van Gend en Loos* egyenlő "közvetlen hatással", *Costa* "felsőbbrendűséget", *Defrennes* "megkülönböztetésmentességet", *Cassis de Dijon* "kölcsonös elismerés", ezáltal az uniós jogi környezetet feltérképező ügyek megszakítás nélküli és következetes láncolatát alkotja. Bár ezek az egyenértékűségek oktatási célokra hasznosnak bizonyulhatnak, gyakran eltávolodtak attól, hogy ezeket az eseteket olyan politikai, jogi és társadalmi "eseményekként" írják le, amelyek teljes mértékben részét képezik az Európai Unió történelmének. Néhány figyelemre méltó kivételtől eltekintve² a legtöbb jogi vagy politikatudományi tanulmány valójában ahhoz közelített, hogy ezeket a mérföldkönek számító eseteket egyfajta feketének tekintsék

- 1 Hálás vagyok a kötet szerkesztőinek, Rachna Kapurnak és a washingtoni Amerikai Egyetem hallgatóinak hasznos megjegyzéseikért az esszé egy korábbi változatához.
- 2 Különösen: *Eric Stein*, *The Making of a Transnational Constitution*, *American Journal of International Law*, 75, 1 (1981), p. 1–27; *Karen Alter és Sophie Meunier*, *The New Constitutional Politics of Europe: European Integration and the Path breaking Cassis de Dijon Decision*, *Comparative Political Studies*, 26, 4 (1994), 535–561. o.; *Kalipso Nikolaidis*, *Kir örökké? The Journey of a Political Scientist in the Landscape of Recognition*, in: *Loïc Azoulay és Miguel Maduro* (szerk.) *The Past and Future of EU Law: The Classics of EU Law Revisited on the 50th Anniversary of the Rome Treaty* (Az uniós jog múltja és jövője: Az uniós jog klasszikusai újragondolva a Római Szerződés 50. évfordulóján), London, 2010.

dobozok, amelyek megállapított jelentését valahogy "adottnak" és az elemzés kiindulópontjának tekintették. Míg a jogtudomány domináns áramlata kifinomult, mégis történelmietlen és apolitikus beszámolókat készített az EB joggyakorlatának fokozatos kibontakozásáról, a politológusok több száz EB-ügyet tartalmazó nagy n adatbázist halmoztak fel az uralkodó (állami vagy transznacionális) érdekek keresése érdekében, amelyek végül strukturálták a bírósági eredményeket. Mindkét esetben csekély jelentősége van annak, hogy mi történt valójában az ügy "körül", mivel a bírósági kimenetelt végső soron vagy a bírák (mint a jog "hiteles értelmezője") vagy külső (állami vagy uniós) érdekek (mint a jog végső fokon meghatározó) határozták meg. Kutatási szempontból ez azt jelenti, hogy nagyon kevés empirikus vizsgálat történt, amely az eseteket történelmi kontextusokra, a szereplők társadalmi konstellációjára, versengő jogi és politikai stratégiákra stb. Bontotta.³ Ez a fejezet azt hangsúlyozza, hogy itt az ideje, hogy az "eseteket" történelmileg és társadalmilag összetett "pillanatokként" idézzük fel, amelyeket nem lehet pusztán egy fejlődéspárti narratíva lépéseire redukálni, hanem belépési pontnak kell tekinteni a jog, a társadalom és a politika közötti mély összefonódásba az EU kontextusában.⁴

Az elmúlt években azonban egyre nagyobb a frusztráció e bírói *vulgata* miatt. A Loïc Azoulai és Miguel Maduro, az *uniós jog klasszikusai* által szerkesztett kötet megerősítette, hogy van hely egy ígéretes kutatási irányvonalra, amely nemcsak az évtizedes ünneplés után váltak meg, hanem annak alapján is, hogy milyenné váltak évtizedek ünneplése után, hanem annak alapján is, hogy milyenek voltak *akkoriban*.⁵ A hozzáférési nehézségek ellenére

-
- 3 De lásd az iCourts égisze alatt végzett közelmúltbeli munkát: *Mikael Madsen és U. Sadl*, *Becoming European (Legally): Unpacking the Self-portrait of the EU Legal Order in the Pre-Accession Case-Law Dossiers*, *Columbia Journal of European Law*, megjelenés alatt; *Urska Sadl*, *mi a vezető ügy az uniós jogban? Empirikus elemzés*, *European Law Journal*, 40, 1 (2015), 15–34. o.; valamint *Amalie Frese* folyamatban lévő Ph.D. fokozata a Koppenhágai Egyetemen és az Université Paris 1-Sorbonne-on a megkülönböztetéstenségességgel kapcsolatos ítélkezési gyakorlat szövetéről mindkét európai bíróságon; vagy *Billy Davies*, *Resisting the European Court of Justice: West Germany's Confrontation with European Law 1949–1979*, Cambridge and New York 2012.
- 4 Erről az összefonódásról lásd: *Antoine Vauchez*, *Brokering Europe: Euro-Lawyers and the Making of a Transnational Polity*, Cambridge 2015.
- 5 Loïc Azoulai és Miguel Maduro (szerk.), *The Past and Future of EU Law*, op. cit. Lásd még: *The Critical Turn in EU Legal Studies*, *Common Market Law Review*, 52 (2015), 881–888. o.; és *Jean-Paul Jacqué*, *Les 'communautaristes' sous le regard des politologues*, *Revue trimestrielle de droit européen* 4 (2012), 737–741. o.

az Európai Bíróság levéltári dokumentumai⁶, szociológusok és történészek megkísérelték összekapcsolni a tárgyalótermi dinamika mikrotörténetét az uniós politikaépítés tágabb politikai és jogi dinamikájával.⁷ Az EB-ügyek iránti érdeklődés még inkább kirajzolódott a *Van Gend en Loos és Costa közelmúltbeli ötvenedik évfordulója alkalmából*, amely számos kiadványt⁸ konferenciát és szemináriumot eredményezett.⁹ Ennek a tudományos fordulatnak nem a legkisebb értéke az, hogy lehetővé teszi a tudományágak közötti megújult interdiszciplináris párbeszéd elképzelését olyan évek után, amikor a módszertanok és a kutatási rejtvények közötti szakadék egyre szélesebbé vált.¹⁰ A bírósági fekete doboz megnyitásával és a joggyakorlat társadalmi, politikai és intellektuális következményeinek követésével az ügyek vastag leírása in *concreto* áthidalhatja a fegyelmi kutatási hagyományokat és meglátásokat. Jelen kötet az uniós jog ezen új tanulmányi terepének ígéreteiről tanúskodik. Mégis, miközben közösen részt veszünk ebben a megújult kutatási menetrendben, és ahogy az Európai Bíróság (végre) megnyílik

-
- 6 Az EB hosszú ideje nem ad archívumot az Európai Unió firenzei Történelmi Levéltárának. A közelmúltban az OAH letéti megállapodást írt alá az EB-vel levéltárának átadásáról: még mindig nem világos, hogy milyen típusú dokumentumokat fognak továbbítani. A bírósági archívumok által felvetett számos kérdésről lásd a New Yorker érdekes cikkét a Legfelsőbb Bíróság iratairól: *Jill Lepore, The Supreme Paper Caper*, New Yorker, December 1 (2014).
- 7 Van Gend en Loosról lásd: *Antoine Vauchez, Integration through law: Contribution to a socio-history of EU common sense (Integráció a jogon keresztül: hozzájárulás az EU józan észének társadalomtörténetéhez)*, munkadokumentum, Európai Egyetem, Robert Schuman Központ, 2008/10; *Billy Davies, Resisting the European Court of Justice*, i. m.; *Morten Rasmussen, Revolutionizing European Law: A History of the Van Gend en Loos Judgment (Az európai jog forradalmasítása: A Van Gend en Loos ítélet története)*, *International Journal of Constitutional Law* 12, 1 (2014), 136–163. o.; valamint *Antoine Vauchez, The Transnational Politics of Jurisprudence: Van Gend en Loos and the Making of EU Polity*, *European Law Journal* 16, 1 (2010), 1–28. o.
- 8 Lásd többek között Van Gend en Loosról a *European Journal of Constitutional Law* különszámát, 12, 1 (2014); Costa tekintetében lásd a *Revue de l'Union européenne* 2015. augusztusi számát.
- 9 Joseph Weiler például az Európai Egyetemi Intézetbe való visszatérése óta évente szemináriumot rendez a Bíróság ügyeinek tanulmányozásával (pl. 2014–2015-ben: Amikor a Bíróság téved. Az EB alapvetően rossz eseteinek áttekintése).
- 10 Lásd *Christian Joerges, Taking the Law Seriously: On Political Science and the Role of Law in the Process of European Integration (A jog komolyan vétele: a politikatudományról és a jog szerepéről az európai integráció folyamatában)*, *European Law Journal*, 2, 2 (1996), 105–135. o.; *Grainne de Búrca, Rethinking Law in Neofunctional Theory*, *Journal of European Public Policy* 12, 2 (2005) p. 310–336; és *Jo Shaw, The European Union: Discipline Building Meets Polity Building*, in: *P. Cane és M. Tushnet (szerk.), Oxford Handbook of Legal Studies*, Oxford 2003, 325–352. o.

gyűjteményének részét képezi, hasznos lehet kétszer is meggondolni az uniós jog történetének esetközpontú narratívájának lehetséges láthatatlan intellektuális implicitjeit és módszertani következményeit.

Esetek keresése (keresése)

Bár kézenfekvőnek tűnhet az esetek tanulmányozása a jog tanulmányozása során, ez csapdák nélkül történik, ha valaki nem kérdőjelezi meg előre, hogy mely esetekre derül fény.¹¹ Amint azt Evelyne Serverin francia jogszociológus találóan kimutatta,¹² a "fontos" esetek ritkán kerülnek felszínre természetes módon, spontán dekantálási folyamat eredményeként. Leggyakrabban a bíróságok és referencia-jogi közösségük választja ki őket különféle technikák és eljárások révén, amelyek lefölszik az évente meghozott határozatok nagy mennyiségét.¹³ Az idézettségi hálózatokat vizsgáló legújabb módszertani trendek lehetővé teszik annak bemutatását, hogy egyes döntések hogyan válnak "csomóponttá" és szereznek "autori pontszámokat"¹⁴, míg mások fokozatosan háttérbe szorulnak.¹⁵ A "nyers (bíróági) anyag" tehát egy hosszú szűrési folyamat végpontja. Előfordulhat, hogy végül csak a kiválasztási folyamat "túlélőit" tanulmányozzuk, és az ítélezési gyakorlat tényleges példájának tekintjük őket (a ki nem választott eseteket "kiugró értékeként" vagy "anomáliákként" hagyva hátra). A politológusok mondanák azzal, hogy "a függő változóból veszünk mintát", elszalasztjuk a

11 Sokatmondó, hogy a kritikai jogi hagyományok, mint például Olaszországban az úgynevezett "giurisprudenza alternativa", amely az 1970-es években meglehetősen elterjedt a baloldali jogászok körében, rámutattak arra, hogy a nem kanonizált ügyeket alacsonyabb rangú joghatóságokból válasszák ki olyan területeken, mint a munkajog, azzal a céllal, hogy bizonyos mértékig megfordítsák a legális macy piramisát a jogi területen; ezeken a kísérleteken, lásd *Antoine Vauchez: L'institution judiciaire remotivée. Le processus d'institutionnalisation d'une 'nouvelle justice' en Italie (1960–2004)*, LGDJ 2005.

12 *Evelyne Serverin, De la jurisprudence en droit privé. Théorie d'une pratique*, Lyon 1985.

13 *Antoine Vauchez, Transnational Communities of Lawyers before International Courts*, in *Karen Alter és Cesare Romano (szerk.), Handbook of International Adjudication*, Oxford 2013.

14 *J. H. Fowler et al., Network Analysis and the Law: Measuring the Legal Importance of Supreme Court Precedents*, *Political Analysis*, 2007, 15, 324. o.

15 Érdekes módon a legmagasabb hatósági pontszámmal rendelkező döntések nem mindig azok, amelyeket többnyire a jogi egyetemeken tanítanak. *Yonathan Lupu és Erik Voeten, Precedent in International Courts: A Network Analysis of Case Citations by the European Court of Human Rights*, *British Journal of Political Science*, 42, 2 (2013), 413–439. o.

az egész folyamat, amely az esetek sokaságát maroknyi emblemikus dologgá változtatja

Grands arrêts.

Természetesen könnyebb lenne a helyzet, ha lenne egy közös megegyezés arról, hogy valójában mire utalnak a "mérőföldkönek számító esetek". Sajnos, lehetetlennek bizonyul ontológiai definíciót alkotni arról, hogy mi a mérőföldkő eset (szemben a nem mérőföldkő esetekkel). Ahogy nincs *ex ante* definíció arra, hogy mi a "klasszikus" a művészetben vagy az irodalomban, úgy nincs általános és történelmen túli elképzelés a *grand arrêt* belső tulajdonságairól, amely végül nem vezet el a "nagyság" tautologikus definícióihoz.

Ami azt illeti, a történelem során valahogy feledésbe merültek néhány, a "nagyszerű elveket" népszerűsítő ügy, mint például az 1964. november 13-i *EGK–Luxemburg és Belgium Bizottság kontra Luxemburg és Belgium* ügy (a "tejtermékek" ügye), amely meglehetősen nyíltan megállapította a viszonyosság elvének példátlan megsértését az európai szerződések esetében.¹⁶ Ezzel szemben figyelmen kívül hagytak más ügyeket, amelyek "alapvető potenciállal" rendelkeztek a "nagy" jogelvek megerősítésének előzményei miatt: érdekes módon egy olyan ügy, mint a *Humblet kontra Etat belge* (1960) soha nem került a Bíróság "mérőföldkövé", bár vitathatatlanul ez volt az első, amely négy évvel Costa előtt mondta ki a felsőbbrendűség elvét (*figyelmen kívül hagyott tájékoztatósi pontok*).¹⁷ Kizárólag az ügy széles politikai és jogi hátterének történeti vizsgálata magyarázhatná meg, hogy annak idején miért nem jelölték meg mint olyat. Végül, de nem utolsósorban a jogi nagyságot még a politikai vagy gazdasági relevancia sem határozhatja meg, mivel sok olyan ügy, amely a történelem egy pontján politikailag "híres" vagy "hírhedt" volt (gyakran az EB és a tagállamok közötti konfliktusok miatt), soha nem került be az uniós jog panteonjába, gyakran azért, mert egyszerűen felesleges volt a jogelvek szempontjából.

Mivel nincsenek szilárd kritériumok a *grands arrêtek* kiválasztására, egyesek

azzal érvelnek, hogy az "én-tudom-amikor-látom-azt" teszt alkalmazható. Mégis, a mérőföldkönek számító ügyekből gyakran hiányzik az a "nagyszerűség", stilisztikai egyértelműség és érvelés, amit utólag elvárhatunk tőlük: a mérőföldkönek számító ügyeket olvasva gyakran úgy tűnik, hogy az ügy jogi megoldása egy konkrét helyzetre korlátozódik, és nem feltétlenül reprodukálható vagy terjeszthető ki sokkal a konkrét körülményeken túl.¹⁸ A jogi lexikon

16 Ezzel kapcsolatban lásd: *William Phelan*, *Supremacy, direct effect and "dairy products" in the early history of European law*, EUI Working paper, Jogi Főosztály 11 (2014)

17 CJCE, 1960. december 16., *Humblet kontra Etat belge*, aff. 6/60, Rec., p. 1125, n 7.

18 Ez minden bizonnyal összefügg azzal, hogy a bíróságok körülmintően házalnak új jogi megoldásokkal, miközben elkerülik, hogy vonzó bírói jogalkotásnak tűnjenek.

gyakran használata még mindig meglehetősen rendezetlenek és változónak tűnik,¹⁹ és általában annyi folytonosságot lehet azonosítani, amennyi szakadás van magában a szövegben.²⁰ Például nehéz megtalálni az Unió azon "alkotmányos alapjainak" nyomát, amelyeket az EB a *Van Gend en Loos* ügyben azonosított, amikor ötvenedik évfordulóját ünnepelte. Legtöbbször csak a későbbi döntésekkel válik az, hogy ezeknek az ügyeknek a "szellemét" végül világos és stilizált módon állítják elő, félretéve a sok kétértelműséget és a különböző lehetséges jövőket, amelyek az eredeti döntést jellemezték.²¹

Ezt a nehézséget megerősíti az a tény, hogy a mérőföldkönek számító esetek listája idővel bizonyos fokú változásnak és nézeteltérésnek van kitéve, a tankönyvtől, az intézménytől stb. Függetlenül. Bár természetesen vannak *bölcs kötelezettek*, a tudósok, bírák vagy *jogtanácsosok* nem feltétlenül értékelik ugyanazokat az ügyeket, azonosítják ugyanazokat a fordulópontokat, és hivatalossá teszik ugyanazt az ügysort az EB hatvan éves fennállása alatt hozott 9 500 ítéletből. Nem ez a megfelelő hely arra, hogy teljes történelmi áttekintést készítsünk ezekről a változásokról. Ehhez az uniós jogi tankönyvek történetébe kellene ásnunk, és nyomon kellene követni az egymást követő kiadásokat, mivel ezek a Bíróság ítélezési gyakorlatának fő megrendelőeszközei közé tartoznak. Bár ez továbbra is nagyjából kutatási program, érdekes lehet megemlíteni néhány korai formalizálást, például az EB bíróját és Pescatore jogászprofesszorát a "jogtudományi vívmányokról" szóló híres 1979-es cikkében, aki csak négy "alkotmányos" esetet választott ki: "minden négy esettel kezdődik: *Bizottsági misszió kontra Luxemburg és Belgium (Pain d'Epice)*, *Van Gend en Loos*, *Costa vs. ENEL és Consten Grundig*."²² A Bíróság maga is javaslatot tett saját ügysorára, amikor Kelet- és Közép-Európából az új tagállamok számára válogatott ügyeket fordított le, ötvenhét határozatot tett közzé és fordított le honlapján, amelyek a »történelmi ítélezési gyakorlatát« alkotják, kezdve *Van Gend en Loos*-szal, amelyet *Plaumann*, *Costa*, *Grundig*, *AETR*,

19 Van Gend en Loos esetében mind a bírák, mind a jogtudósok még mindig sokféle szóval címkézték az ügyben kinyilvánított elvet: *effets immédiats*, *effet direct*, *önvégrehajtó* stb., és a "közvetlen hatály" fogalma csak később vált kanonikussá.

20 A Costa-ügy számos folytonosságáról lásd *Bruno de Witte alapvető tanulmányát, Retour à Costa*, La primauté du droit communautaire à la lumière du droit international, *Revue trimestrielle de droit européen*, 20, 3 (1984), 425–454. o.

21 Erről a folyamatról lásd Antoine Vauchez, *The Transnational Politics of Jurisprudence*, op. cit.

22 Pierre Pescatore, *Aspects judiciaires de l'acquis judiciaire*, *Revue trimestrielle de droit européen* (1981), 617–651. o.

és mások.²³ A közelmúltban Loïc Azoulay és Miguel Maduro tudósok kötetet szerkesztettek *Az uniós jog klasszikusai* címmel, amely az alapító ügyek egy kiválasztott csoportját azonosította, kezdve *Van Gend en Loos* (1963), *Costa* (1964), *nemzetközi Handelsgesellschaft* (1970), *ERTA* (1971), *Defrennes I* (1971), *Dassonville* (1974) és *Cassis de Dijon* ügyekkel, amelyek mindegyike számos folytatást eredményezett: *ERTA*, *Les Verts*, *Francovich*, *Sommenthal* és *Bosman*, szintén az uniós jog különböző ágaitól függően (intézményi kérdések, áruk szabad mozgása, versenypolitika stb.). Mivel a mérőföldkőnek számító esetek listája változóan, történelmileg erősen esetlegesnek és gyakran visszafordíthatónak bizonyul, nincs lehetőség arra, hogy általánosítható fogalmat alkossunk arról, hogy egy mérőföldkőnek hogyan kell kinéznie egy mérőföldkőnek számító ügynek.

Mérőföldkő esetek mint műfaj

Bár a jogi nagyságnak nincs objektív és ahistorikus meghatározása, a mérőföldkőnek számító esetek szociológiailag mégis felismerhetők, azaz nem annyira azért, hogy mi a természetük, hanem azért, ahogyan a szituációban felépítik és elmesélik őket. A következőkben a "bírói klasszikusok" két alapvető jellemzőjét ismertetem.

A Máté-effektus

A mérőföldkőnek számító ügyek első sajátossága, hogy fontos szerepet kapnak az új jogágak autonómiájában. Ahogy a tizenkilencedik század végén a Harvard Law Schoolban elhíresült "eset-módszer" az amerikai jogi akadémia (gyakran mitizált) kiindulópontja,²⁴ a francia közigazgatási jog kialakulása azon alapul, hogy a jogtudósok rendszerezik azt, ami addig lényegében fontos ügyek sorozata volt a Conseil d'État-tól a *principes généraux du droit egyetlen következetes testületévé*. A mérőföldkőnek számító esetek létezése valamiképpen bizonyítja a jog viszonylagos autonómiáját a kezdeti politikai alkotóktól, legyenek azok "konstituánsok", szerződéshezók vagy törvényhozók. Híres, hogy a francia alkotmányjog, mint legitim és autentikus jogi terület újjászületése nagyrészt a Conseil constitutionnel 1971-es szimbolikus puccsának köszönhető

23 Ennek az ötvenhét esethez az érdeklődésre számot tartó tanulmányozását lásd: *Mikael Madsen, U. Sadl, Európává válás (jogilag), művészet. Cit.*

24 *Alfred Konefski és John Schledgel, Mirror, Mirror on the Wall: Histories of American Law Schools, Harvard Law Review* (1982), 833–851. o.

magának követelve a jogszabályok felülvizsgálatának lehetőségét az 1789-es *Déclaration des droits de l'homme et du citoyen* és az 1946-os *Préambule* fényében, ezáltal versenyezve azzal, ami addig politikai fellegrávnak számított: az alkotmány értelmezésével.²⁵ Hasonlóképpen, a *Van Gend en Loos*- és a *Costa-határozat* szerves részét képezte az EB autonómiájának azon magas szerződő felektől, amelyek azt néhány évvel korábban, az alapító szerződésekben létrehozták.²⁶

A különböző jogágak alapvető mítoszaiaként a mérföldkönek számító ügyek általában elhomályosítják az ítélkezési gyakorlat többi részét. Amit Robert Merton híresen "Máté-hatásnak"²⁷ nevezett – vagyis a korai tudományos felfedezések hajlandósága arra, hogy minden későbbi újítást a kezdeti felfedezés pusztá specifikációinak vagy következményeinek szerepére redukáljanak – az ítélkezési gyakorlatban is nyomon követhető. *Post hoc, ergo propter hoc* találoan foglalja össze azt a tendenciát, hogy az új eseteket a kezdeti áttörés késői fejleményeivé alakítják. Ez a "Máté-hatás" különösen szembeűnő az EB joggyakorlata esetében, amelyet következetesen progresszív joggyakorlatként alakítottak ki, amely kizár minden lényeges "revirement de jurisprudence-t."²⁸ Ez a progresszivitás minden bizonnyal nagyon erős volt az európai jogászok első generációiban.²⁹ Elegendő idézni a Grands arrêts de la jurisprudence communautaire (1974) első kiadásának bevezetőjét, amely a tekintélyes Grands arrêts de la jurisprudence administrative kistestvére,³⁰ társszerkesztője

25 Bastien François, Le Conseil constitutionnel et la Ve République. Réflexions sur l'émergence et les effets du contrôle de constitutionnalité en France, *Revue française de science politique*, 47, 3–4 1997, 377–404. o.; és Alec Stone, *The Birth of Judicial Politics*, Oxford 1992.

26 Antoine Vauchez, Keeping the Dream Alive: The European Court of Justice and the Social Fabric of Integrationist Jurisprudence, *European Political Science Review* (Az álom életben tartása: Az Európai Bíróság és az integrációs joggyakorlat társadalmi szöve), *European Political Science Review* (2012), 51–71. o.

27 A fogalmat Robert Merton nevezte el Máté bibliai evangéliumának egyik verséről, amely így szól: "Mert mindenkinek adatik, akinek van, és bővelkedik: de a kinek nincs, attól még azt is elvetik, a mi van." Vö. Robert Merton, *The Matthew Effect*, *Science* 159 (1968), p. 56–63.

28 Lásd Rostane Mehdí, Le revirement jurisprudentiel en droit communautaire, dans *L'intégration européenne au 21e siècle. Mélanges en hommage à Jacques Bourrinet*. Párizs: La Documentation française (2004), p. 113–136.

29 Mégis még ma is nagyon erős: vö. Daniel Kelemen és Susan Schmidt, The European Court of Justice and Legal Integration: a Perpetual Momentum? *Journal of European Public Policy*, 19, 1 (2012), 1–7. o.

30 Az először az 1950-es években megjelent Grands Arrêts de la Jurisprudence Administrative, amelyet Franciaországban joghallgatók generációi GAJA néven ismertek, a Conseil d'État legbefolyásosabb ügyeinek közigazgatási bírái és jogászprofesszorai által a Conseil d'État létrehozása óta készített jogi kommentár.

Roger-Michel Chevallier, az EB korábbi elnökének és hosszú ideje bírójának, Robert Lecourtnak a hivatalnoka: "Az EB ítélezési gyakorlata még a legfontosabb kérdésekben is inkább progresszív konstrukciónak tűnik, amelyet az egymást követő, esetről esetre történő érintések építenek fel, amelyeken keresztül a bíró képes volt részletről részletre meghatározni doktrínájának nagy részét."³¹ Az uniós ítélezési gyakorlat e progresszív narratívája tehát a későbbi határozatokat pusztán logikus és fokozatos kibontakozásnak tekinti, amely a forradalmi évek általánosabb megállapításaitól napjaink számos ágazatspecifikus következményéig terjed. Egyfajta retrospektív teleológiaiában a VGL messzemenő következményeit olyan mértékben meséli el, hogy szinte lehetetlen elképzelni, hogy "milyen lett volna az uniós jog az 1963-as és 1964-es döntések nélkül".³²

Az uniós jog fogalma a gazdagságról és az értékről

Ami szintén segíthet a "mérőfldkőnek számító esetek" azonosításában, az az esetek elbeszélésének sajátos módja. Más szóval, a *jogi kommentár sajátos műfajaként és meglehetősen stabil diszkurzív formációként is azonosíthatók*.³³ Hasznos lehet összehasonlítani a "jogi nagyság" műfaját a művészi nagyságával. Nathalie Hienich "Van Gogh dicsőségéről"³⁴ szóló érdekes tanulmányában bemutatja, hogy a holland festő "artiste maudit" (elveszett, elfelejtett, félőrült zseni) elbeszélése hogyan járult hozzá a gazdagság és az érték új modelljének meghatározásához a művészek számára.³⁵ A mérőfldkőnek számító ügyek is sajátos *műfajt* képviselnek, amely nyomon követhető többek között az Európai Bíróság által készített gazdag emléktanyagban, a bíróság 1968-as létrehozásának tizenötödik és évfordulójától a *Van Gend en Loos hatvanadik évfordulójának* közelmúltbeli luxemburgi megünnepléséig. Az uniós jogban

31 *Jean Boulouis és Roger-Michel Chevallier*, Les grands arrêts de la jurisprudence de la Cour de justice des Communautés européennes, Dalloz 1974, p. xi.

32 *Robert Lecourt*, Qu'eut été le droit des Communautés sans les arrêts de 1963 et 1964?, *Mélanges Jean Boulouis*, L'Europe et le droit, Párizs, Dalloz 1991, 349–361. o., 351. oldal.

33 A jog elbeszélésének módjairól lásd még: *Uitz Renáta*, Constitutions, Courts and History: Historical Narratives in Constitutional Adjudication, Budapest 2005.

34 *Nathalie Heinich*, Van Gogh dicsősége: A csodálat antropológiája, Princeton 1996.

35 A társadalmi érték különböző típusairól lásd *Luc Boltanski és Laurent Thévenot*, On Justification: Economy of Worth, Princeton 2006 (1991).

csakúgy, mint általában a nyugati jogi hagyományban,³⁶ a nagyság legmegalapozottabb modellje a jog autonómiájához és aisztoritásához kapcsolódik.

Ez három megkülönböztető elembe követhető nyomon, amelyeket figyelembe veszünk, amikor leírjuk, miben *különbözik* a grands arrêts a napi ítélkezési gyakorlat vulgum pecusától. Először is, a mérőföldkönek számító ügyeket általában fordulópontként mutatják be, amelyek elvágják a bíróságot korábbi jogi és intézményi pályájától, és ezáltal új kezdetet jelentenek. A történelmi elágazás gondolata együtt jár *az ügyek drámai és agonisztikus dinamikájának bizonyos ex post romantizálásával, amely rámutat a felperesek bátorságára, az ügyvédek előrelátására és a bírák merészségére*. A bíróság által hozott ítélet *bírósági* határozatnak tűnik, amely éppen azáltal, hogy új kiindulópontot és új értelmezési utat teremt.³⁷ Másodszor, a mérőföldkönek számító ügyeket egy elszigetelt szerző termékeként mutatják be, és ezáltal a "bíróságot" egyfajta önálló és önellátó szintérnek tekintik. Harmadszor, magától értetődő és magától értetődő szövegeknek tekintik őket, amelyek jelentése csak arra vár, hogy a jövőbeli bírósági alkalmakkor feltárják őket.

Más szóval, a mérőföldkönek számító ügyek nem csupán nyers és valódi bírósági anyagként érkeznek hozzánk. Jellemzően a jog legrelevánsabb szereplőire (pl. az Európai Bíróságra), a legfontosabb pillanatokra (pl. *Van Gend en Loos*) és a leggonoszabb elvekre (pl. "közvetlen hatály" és "elsőbbség") vonatkozó jelentések sűrű hálójába ágyazódnak. Ezek a gazdag értelmező staták elhomályosítják a történelmileg kialakult ügy megértését. Ami még rosszabb, valahogy hajlamosak előre meghatározni azokat a kutatási rejtvényeket, amelyeket fel tudunk vetni. Ennek fényében a jogi változások tanulmányozása pusztán a jog fordulópontjai mögött álló "füstölő fegyverek" vagy "hintabírák" azonosításának kérdésévé válhat.³⁸ Ami az uniós jogot illeti, az ilyen pozitivisták jogtörténet annak kereséséhez vezet, hogy ki volt többségben a *Van Gend en Loos-ügyben* hozott ítéletben (amely köztudottan szoros döntés volt). Ezzel a döntéspárti történetírással szemben azt kell mondani, hogy az "ügy" jelentése soha nem dől el pusztán

a bíró döntése alapján.

36 A jogi terület tulajdonságairól lásd: *Pierre Bourdieu, The Field of Law: Towards of Sociology of the Juridical Field*, *Hastings Law Journal* 38 (1987), 805–853. o.

37 *Alec Stone, The Juridical Coup d'État and the Problem of Authority*, *German Law Review* 8, 10 (2007), 915–928. o.

38 A történelem menetét megváltoztató tényező vagy személy keresését az amerikai tudósok híresen "reggeli joggyakorlatnak" nevezték (ahol a mérőföldkönek számító döntések végső soron attól függnek, hogy mit reggeliztek a bírák), ami végtelen spekulációkhoz vezetett arról, hogy mi is valójában a "dans le ventre des juges", amely egy adott bírósági eredményt határozott meg. Vö. *Willard King, A jogtudomány reggeli elmélete, Dicta* 14 (1936–1937), p. 143–147.

Az "ítélet" nem zárja le a kiadásuk előtti jogi és politikai csatározásokat, hanem részben átirányítja őket az említett határozat természetéről, jelentéséről és hatályáról szóló értelmezési csatározások felé. Az ügyek távolról sem átláthatóak és magától értetődőek, hanem viták terepét képezik, és kollektív és időnként konfliktusos jelentésépítési folyamatot indítanak el, amely a bíróságoktól a tudós társaságokig, a jogi egyetemekig vagy az uniós intézményekig számos szintéren zajlik. A kutatási kérdés tehát megváltozik: ahelyett, hogy az ügyeket "eseményeknek" tekintenénk, folyamatos folyamatnak kell tekintenünk őket, és tanulmányoznunk kell, *hogya* a konkrét döntések valójában *hogyan* maradtak fenn, és *hogyan* alakultak át *hosszú távú jogtudományi értékkel rendelkező, mérföldkőnek számító ügyekké*.

Az ügyteherből az ítélkezési gyakorlatig: a jogtudomány politikája

Ahhoz, hogy teljes mértékben megértsük ezt az átalakító folyamatot, fel kell függesztenünk a mérföldkőnek számító esetek magától értetődő jelentését, és nyomon kell követnünk a kiválasztás, az összesítés és a szentté válás sokrétű folyamatát. Ehhez szükségünk van a "jogtudomány" szociológiai megértésére, nemcsak egy spontán dekantációs folyamat eredményeként, hanem inkább olyan *társadalmi szövetként*, amelyben az ítélkezési gyakorlat egy bizonyos elképzelése érvényesül és fennmarad az idő múlásával.

Hermeneutikus terek vizsgálata

Ezt a folyamatot legjobban a "hermeneutikai tér" fogalmán keresztül lehet megragadni, mivel ez igazságot szolgáltat az ügy iránt érdeklődő szereplők és terek sokféleségének, valamint az adott eset körül létrehozott diskurzusok típusainak.³⁹ Ez a fogalom lehetővé teszi egy olyan kutatási program felépítését, amely *nemcsak az ügyek jogi kölcsönhatásait írja le vastagon, hanem a joggyakorlat kialakításának és konszolidálásának sokrétű módjait is*. Erre törekszem, amikor *Van Gend en Loos-t tanulmányozom* – nyomon követem azt a kollektív, de nem koordinált folyamatot, amely egy konkrét esetet a nemzetközi jog hagyományával való radikális szakítás státuszába emelt.

39 A fogalmat eredetileg Nathalie Heinrich dolgozta ki Van Gogh halál utáni dicsőségének tanulmányozására: *Nathalie Heinrich, The Glory of Van Gogh*, op. cit.

az új jogrend kiindulópontja.⁴⁰ Ezt tette Julie Bailleux, amikor rámutatott Michel Gaudet-nak, aki 1952 és 1969 között a Bizottság Jogi Szolgálatának igazgatója volt, az EB ítélezési gyakorlatának kialakításában játszott vállalkozói szerepére.⁴¹ Jens Arnoltz is ezt tette nemrégiben, feltérképezve számos szakszervezeti tagot, jogtudóst és politikust, akik belekeveredtek az Európa természetéről szóló heves politikai és tudományos vitába, és a *Viking-, Laval- és Rueffert-ügyeket* egyetlen "Laval-kvartetté" változtatták.⁴² És ez az, amit Emmanuel Rosas jelenleg a brüsszeli diszkriminációellenes miliő kialakításáról és a *Defresne-ügy kialakításáról* szóló PhD-jében tesz.⁴³

Bár csábító lehet a kutató számára, hogy a *priori boundot állapítson meg*, ahol az esetek "hermeneutikai tere" kezdődik és végződik, heurisztikusabbnak bizonyulhat, ha csak "követi a szereplőket", ahogy szektorok és szintek között mozognak, és azonosítja a *l'espace társadalmi totalt*, amelyben egy esetet megvitattak és kereteztek. Ahelyett, hogy az eseteket egyetlen és elszigetelt eseménynek tekintené, elkülönítve a társadalmi kontextustól, ez az új kutatási megközelítés lehetővé teszi, hogy jogi kommentárok, tudományos konferenciák, parlamenti meghallgatások és nyilvános viták révén megragadjuk azokat a vastag politikai és jogi rétegeket, amelyek mérföldkönek számító eseteket alkotnak. Ezzel a kutatási folyamattal összhangban nincs ok a *hivatalos* jogforrások előnyben részesítésére; mindenféle anyag, beleértve azokat a forrásokat is, amelyekhez a jogtudósok ritkán fordulnak hozzá dicséretre, Festschriften, de scholarly konferencia-eljárások, esetkommentárok, parlamenti viták, pártok beadványai és feljegyzések is, felhasználhatók a vizsgált konkrét esetre vonatkozó reflektorok hálójának létrehozására. Ez azt jelenti, hogy az apokrif értelmezéseket ugyanolyan közbeszólással kell kezelni, mint a kanonizáltakat. Hasonlóképpen a nem "hiteles tolmácsokat" (politikuskat, magas rangú köztisztviselőket, peres feleket stb.) is figyelembe kell venni, mivel gyakran nagyobb befolyással bírnak a jelentésalkotási folyamatokra, mint maguk a bíróságok, különösen a Római Szerződések kezdeti összefüggésében, amikor nem volt világos elképzelés arról, hogy ki lesz az alapító szerződések hiteles tolmácsa

40 Antoine Vauchez, *The Transnational Politics of Jurisprudence*, Van Gend en Loos and the Making of EU Polity, *European Law Journal* 16, 1 (2010), 1–28. o.

41 Julie Bailleux, Michel Gaudet jogi vállalkozó: az európai végrehajtó szervek jogi szolgálatának szerepe az EK-jog feltalálásában, *Common Market Law Review*, 50. kötet, 2. sz. (2013), 359–367. o.

42 Az ilyen típusú szociológiai perspektívák nagyon gazdag szociológiai perspektíváját lásd Jens Arnoltz, *A "jogi forradalom" a kiküldetés európai területén? A bizonytalanság, a politika és a rendkívüli események narratívái*, Ph.D. a szociológiában, Köppenhági Egyetem, 2013. szeptember.

43 Emmanuel Rosas, *Enjeux et formes des lutte de classement entre les causes au sein du champ transnational de l'anti-discrimination et pour l'égalité à Bruxelles*, Ph.D. jelölt, Université Paris 1-Sorbonne, folyamatban lévő munka.

(államfők, nemzeti legfelsőbb bíróságok, az EB, a Bizottság a Jogi Szolgálatán keresztül stb.).

Kiterjedt bibliográfiai és levéltári kutatásokra támaszkodva remélhetjük, hogy azonosítani tudjuk az egyéni vagy kollektív vállalkozókat, miközben új retorikai megfogalmazásokat hoznak létre, és megragadják a "lehetőségek ablakait", hogy episztemikus szövetségeket kovácsoljanak konkrét esetek körül, ezáltal összehozva a szereplők csoportjait (köztisztviselők, diplomaták, jogi tanácsadók, tudósok stb.), Eltérő érdekekkel.⁴⁴ Az ilyen aprólékos kvalitatív elemzés lehetővé teszi, hogy megértsük azt a társadalmi folyamatot, amelyen keresztül végül valamilyen exegézis érvényesült – anélkül azonban, hogy figyelmen kívül hagyánánk azokat, amelyeket valamikor figyelembe vettek, és végül félretettek.

Könyörgés a "vastag leírásért"

A joggyakorlat kialakításának e kutatási programjának figyelembe kell vennie azokat a jogi és nem jogi eszközöket is, amelyek az ügyeket ügysorokká és végső soron konszolidált joggyakorlattá alakítják. Túl gyakran koncentrálunk a jogi elképzelésekre, mintha szabadon lebegnének, de alábecsüljük azoknak az *eszközöknek a konstitutív* szerepét, amelyek a jogi elméleteket standard működési eljárásokká alakíthatják. Természetesen lehet azzal érvelni, hogy nincs olyan, hogy "joggyakorlat" olyan felszerelés nélkül, amely segítheti a bíróságot a stabil jogelvek fenntartásában az egyre növekvő és heterogén ügyteher ellenére. Az Európai Bíróságon az "ítélkezési gyakorlat" fenntartásának kérdése egészen az 1970-es évekig nem merült fel kritikusan, amikor az Egyesült Királysággal való bővítés, valamint a legtöbb bíró és *jogi referens* távozása a "forradalmi időszakból" felgyújtotta a bírói vívmányok lebontásától való *félelmet*. Olyan bírók, mint Monaco, Trabucchi, valamint Andreas Donner és Robert Lecourt korábbi elnökök 1976-ban és 1980-ban távoztak. Jogi referenseik, Gori, Neri és Chevallier szintén nem sokkal később elhagyták a bíróságot. Új időszak kezdődik a Bíróságon, amelyet a bírák és jogi referensek növekvő fluktuációja jellemez, egy olyan kezdeti időszak után, amelyben a legtöbb bíró és jogi referens egy-két évtizedig maradt (*Lecourt: 17 ans, Donner, idem stb.*).⁴⁵ Ezekre reagálva

44 Az uniós jog területéről lásd: *Antoine Vauchez és Bruno de Witte*, szerk., *Lawyering Europe: European Law as a Transnational Social Field*, Oxford 2013.

45 Olyan bírók, mint Monaco, Trabucchi, valamint Andreas Donner és Robert Lecourt korábbi elnökök 1976-ban és 1980-ban távoztak. Jogi referenseik, Gori, Neri és Chevallier szintén nem sokkal később elhagyták a bíróságot. Új időszak kezdődik a Bíróságon, amelyet a bírák és jogi referensek növekvő fluktuációja jellemez a kezdeti

centrifugális tendenciák mellett számos eszközt dolgoztak ki az Európai Bíróság ítélkezési gyakorlatának kiválasztására, összeállítására és csiszolására (tankönyvek, bírósági gyűjtemények vagy adatbázisok, *recueils*, teaurusz, statisztikai nyilvántartások stb. segítségével). Szemszögből nézve ezek a kötetek szerény daraboknak tekinthetők, mégis kritikus eszközöknek bizonyulnak az EB által évente hozott több száz határozat egységes jogi hagyományban való egyesítésében. 1974-ben jelent meg a *Grands arrêts de la Cour de justice des Communautés européennes első kiadása, amelynek társszerzője Roger-Michel Chevallier, az Európai Bíróság jogi referendense és Jean Boulouis, az EU jogászprofesszora, és később sok más hasonló kötet jelent meg más közösségi nyelveken is, gyakran az EB jogászáinak közreműködésével.*⁴⁶ A Bíróságon belül több olyan íróeszközt szerkesztettek, amelyek a normalizálást szorgalmazták. Külön meg kell említeni Pierre Pescatore-t, aki 1976-ban írt egy rendkívül fontos *igazságügyi kompendiumot*, a Bíróság belső dokumentumát, amelyet csak a közelmúltban hoztak nyilvánosságra.⁴⁷ A könyv célja, hogy útmutatásként szolgáljon a Bíróság bírósági írási és érvelési stílusának meghatározásához (megelőzve a "défauts de fabrication" és a "dispersion sémantique" kifejezéseket). Ennél is fontosabb, hogy a "jogtudomány" ésszerű felépítésére szólít fel, felsorolja az EGK-Szerződés "vonatkozó cikkeit", amelyeket idézni kell, amikor az "általános elvek" kialakításáról van szó, arra ösztönzi a *jogi referenseket*, hogy számos "formulus típust" használjanak⁴⁸, és felkéri a bírákat, hogy új döntéseiket a korábban megállapított elvek keretein belül hozzák meg. Különösen érdekes az a kijelentése, hogy ragaszkodik a "döntések láncolatának" fontosságához: "Amikor egy határozat megerősít, pontosít vagy továbbfejleszt egy korábbi joggyakorlatot, javasoljuk, hogy mindig kifejezetten idézzük azokat a korábbi határozatokat, amelyekre hivatkozik, hogy elkerüljük a jogtudományi lánc megszakadását."⁴⁹ E kompenziákon túl még meg kell értenünk, hogyan vált egyre inkább központosítottá a bírósági döntéshozatali eljárás. Az 1970-es évek végétől a *greffierek*, az EB elnökei és néhány vezető bíró úgy érezte, hogy foglalkoznia kell a gyűrődésekkel

abban az időszakban, amikor a legtöbb bíró és jogi referens egy-két évtizedig maradt (*Lecourt*: 17 ans, Donner, idem stb.).

46 2012-ben az Európai Bíróság bírója, Tizzano közzétette: *I grands arrêts della giurisprudenza euro pea*, Torino, Giappecchelli.

47 *Pierre Pescatore, Vade-mecum. Recueil de formules et de conseils pratiques à l'us age des rédacteurs d'arrêts*, Bruxelles 2007.

48 Pierre Pescatore például idézem az 1974-es dassonville-i formulát "a tagállamok által elfogadott olyan kereskedelmi intézkedésekről vagy kereskedelmi szabályokról, amelyek közvetlenül vagy közvetve, ténylegesen vagy potenciálisan akadályozhatják a közösségi kereskedelmet, mint mennyiségi korlátozásokkal egyenértékű és azzal egyenértékű hatású intézkedéseket" – idézem – a bírák számára hozott "clé passé-partout"-ot.

49 *Ibid.*

a Számvevőszék sokszínűsége, különösen a bővítési időszakokra való felkészülés során, amelyek komoly félelmeket keltettek az intézmény azon képességének esetleges gyengülésével kapcsolatban, hogy fenntartsa határozatainak minőségét és ítélkezési gyakorlatának következetességét. A bíróságon belül új eszközök születtek, mint például a belső standard működési eljárások, a jogi kompetencia és a határozatok adatbázisai, amelyek segítenek összekapcsolni a Bíróságot a CELEX-adatbázisok kulcsszavaival. Új struktúrák jöttek létre, mint például a *Cellule des lecteurs d'arrêts*, amelynek hivatalos szerepe pontosan a bíróságon és a bírák közötti növekvő heterogenitás csiszolása és fegyelmezése. Meg kell említeni a Fordítási Igazgatóság által készített dokumentumokat is, amelyek szerepe az elmúlt két évtizedben drámaian megnőtt, és hozzájárul a Bíróság lexikonjának stabilizálásához.⁵⁰

Egészében véve az "esetjogot" nem lehet adottnak, még kevésbé "elsődleges forrásnak" tekinteni; nem spontán módon alakul ki és alakul át "joganyaggá" az akkréció és a folyamatos megtisztulás (dekantáció) öfenntartó folyamata révén. Az uniós joggyakorlat nem csupán egy *felszíni jelenség*, vagy a döntések természetes és logikus felhalmozódásának eredménye az idő múlásával: az "uniós ítélkezési gyakorlat" közzétételére, megrendelésére, iktatására, archiválására és feldolgozására szakosodott emberek és eszközök egész sorának terméke, ezáltal felvázolva a bírósági jogalkotás transznacionális politikáját, amely még mindig szisztematikus feltárára vár.

50 [Karen McAuliffe, Behind the Scenes at the Court of Justice: Draft EU Law Stories, in Fernanda Nicola and Bill Davies (szerk.), EU Law Stories, Cambridge 2017.]

Saját iCourts tapasztalat

A jelenet Miami-ban játszódik, egy gyönyörűen napsütéses napon 2000 májusának végén, több mint húsz évvel ezelőtt... A Loews Miami Beach Hotel lábánál vagyunk, South Beach-en, néhány lépésre a medencétől, ahol egy csomó lusta tudós koktélt kortyolgat ahelyett, hogy részt venne a Law and Society egyesület paneljein... Ott két fiatal Ph.D. jelölt az "öreg kontinensről", kissé elveszve a pezsgő amerikai akadémiai tömeg közepette, egymásba ütköznek, meglepően erős intellektuális rokonságokat fedeznek fel, és végül az egész konferenciát együtt töltik... Egy meglehetősen banális anekdot az akadémiai élet körforgásáról, amely azt kockáztatja, hogy veterán emlékként jelenik meg talán... Ugyanakkor eléggé feltárja egy olyan kutatási terület állapotát, amelyben a jogszociológus gyakornokoknak vagy a társadalomjog-tudósoknak Miami-ban, Chicagóban vagy Berkeley-ben kellett átmenniük, hogy a legjobb európai kapcsolatokat alakítsák ki... Az ezt követő években Mikael és én sokat bolyongtunk, felfedezve a béke ritka menedékeit egy olyan jogszociológia számára, amely soha nem intézményesült teljesen az európai kontinensen: az Európai Egyetemi Intézetet, az Onati Nemzetközi Jogszociológiai Intézetet, valamint saját baráti és kollégáink karavánját, Yves Dezalay mentorálásával. cikcakkban haladva kongresszusokon és tudományágakon keresztül egy megszakítás nélküli transznacionális beszélgetésben az európai jogi területek szociológiájáról.

Körülbelül tíz évvel később megszületett az iCourts kutatóközpont, egy olyan helyen, amely (Első látásra!) kevésbé melegnek és ünnepinek tűnt, mint Miami Beach, de amely nagyon rövid idő alatt hihetetlenül barátságos és nemzetközi bázissá vált a jog és a társadalomtudományok mindenféle találkozásához, egy olyan öreg kontinensen, ahol nagyon kevés van. Bizonyára bizonyos vakmerőség kellett ahhoz, hogy fiatal jogszociológusunk, aki frissen tanult a párizsi Bourdieus-iskolában, hazatért, és a jogi kar szívében felépítsen egy olyan akadémiai központot, amely egyesíti a kritikai szociológiát, a jogot kontextusban, a politológiát, a jogelméletet stb. De nem minden dolog egy ember tehetségén múlik! Ne feledjük, hogy az iCourts a "dán korszellem" középpontjában született az innováció sokat dicsért ökológiájának részeként: bizonyos mértékig az iCourts az akadémia számára azt jelentette, amit az északi konyha és a Noma az étkezéshez, vagy a *Borgenhez* vagy a *The Killinghez* a sorozatok világához! Legalábbis olyan érzés volt, amikor az első iCourt-ia kis csapata összegyűlt az akkori jogi kar bájos, régi épületében, amely a történelmi városközpontban volt... Valójában az iCourts-nak sikerült egyetlen helyen megtestesítenie a

150

A dán akadémia, amely talán azért, mert már régóta lemondott az autarchia és az önellátás kimérájáról, nyitott minden szellemi szélre, akár Németországból, Franciaországból, az Egyesült Államokból vagy máshonnan stb. származik. És bár sok tudományos weboldal inkább Patyomkine falu, sok a digitális homlokozaton, de kevés szellemi élet a földön, az iCourts-nak segítő férfiak és nők hosszú listája (természetesen a kutatók, de a Henrik Stampe által vezetett adminisztratív csapat is) az évek során meglepően élénk közösségi szellemet tudott fenntartani. Ahhoz, hogy ez a különleges majonéz elterjedjen, minden bizonnyal egy különlegesen kidolgozott "kettős ügynökre" volt szükség, Dezalay-stílusra, amely egyszerre képes meggyőzni jogásztársainkat, hogy érdeklődjenek a történelmi és szociológiai kutatás erényei iránt, még a számszerűsítés legfejlettebb formái iránt is amelyek a legtiszteltebb mérföldkőnek számító eseteket pusztá pontokká és számokká változtatták... hanem (ami nem könnyebb) meggyőzni a szociológusokat és politológusokat, hogy vegyék komolyan a jog és a jogi érvelés autonómiáját, és olvassák a jogi folyóiratok szigorú prózáját... Az biztos, hogy nem minden sikerült az iCourts-nál, de még a kudarcoknak sem volt keserű íze. Nem hiszem, hogy Mikael bánná, ha megemlíteném ezt a cikkünket (vagy könyv volt, vagy kettő?!), amelyet az iCourts évei alatt, már majdnem egy évtizede folyamatosan átvettünk, javítottunk és áthúztunk... Számos kopenhágai látogatásom alkalmával megtöltöttük Mikael tábláját asztalokkal, jegyzetekkel, ötletekkel, és az arra járók kíváncsinak tüntek... Hiába! Minden alkalommal újrakezdénk. És bár ennek a papírnak a darabjai még ma is a számítógépünk alján hevernek, azt hiszem, csak a következő találkozásunkra várnak! Ad multos annos!